

Jordbävningen i San Francisco

De flesta av oss glöms bort, så också Jack London. Min egen relation till författaren London har från och med åtta års ålder, och tyvärr även fortsättningsvis, varit baserad på serietidningen *Illustrerade Klassiker*. Denna serietidning förtjänar sina egna kapitel, för sin förmåga att ge sina läsare ett sken av beläsenhet. Man kan efter en barndom med *Illustrerade Klassiker* redogöra för en försvarlig del av världslitteraturen. Gud förbjude att den man talar med vet vilken bedrövlig kvalitet serierutorna höll och hur illa korrekturläst serietidningen var. Eller också vet samtalspartnern detta i lönnedom lika väl som man själv. Och i lönnedom är nog bådas favorit *Skriet från vildmarken*.

Jack London hade annars haft så gott som alla yrken en amerikansk författare lämpligen bör ha haft, nämligen sjöman, guldgrävare, luffare, tidningspojke, cowboy och hamnarbetare. Samt journalist. Berömd är hans skildring från ungarshärbärgets i London, där han mitt i natten vaknar skräckslagen av att en råttan satt sig på hans bröst. De övriga härbärgesgästerna tystar honom med förbannelser. En annan berömd skildring är hans vandring genom hemstaden San Francisco dygnet efter 1906 års jordbävning. Ett inferno, sett genom en reporters iskallt yrkesmässiga och samtidigt medkännande ögon.

Artikeln börjar med meningen ”San Francisco is gone!”. Därefter konstaterar London redan i första stycket att fabrikskvarteren är borta, liksom lagerbyggnaderna, de stora butikerna, tidningshusen, hotellerna och storfinansens hus.

Kvart över fem på morgonen den 17 april kom den

första stöten. En minut senare började branden och den började i arbetarkvarteren. Det fanns ingen organisation för att stoppa branden, ingen kommunikation. Plana gator bestod plötsligt av berg och djupa dalar, spårvagnsspåren var sammanvridna och vattenreservoarerna hade brustit. Detta bara på 30 sekunder.

Ett svart torn av rök kunde snart ses hundratals kilometer bort. London beskriver hur det förmörkade himlen och gjorde solen till ett svagt rött sken. Den heta luften som steg mot himlen fick vindar att forsa in mot staden från norr, söder, öst och väst. En bit från elden rådde ett dödligt lugn. I närheten av den blåste orkan.

Vad som hindrade anarki var, enligt London, ett påbud från borgmästare E.E. Schmitz där denne gjort sig till Gud och meddelade att alla federala trupper och alla poliser hade tillåtelse att döda alla som gjorde sig skyldiga till plundring, eller något annat brott överhuvudtaget.

Redan på kvällen började brandkåren använda dynamit för att spränga byggnader, men det hindrade inte branden. När man trodde man stoppat dess framfart, började den igen. Ibland i hus som inte brunnit förut, ibland direkt ur gatstenarna. London promenerade tillbaka till de delar av San Francisco som klarat sig

lindrigare undan jordbävningen, där ingenting brunnit och allt var i perfekt ordning. Poliser patrullerade gatorna som vanligt och portvakter fanns i varje hus. Men också dessa kvarter var dömda, för vattnet var slut och dynamiten var också nästan slut.

När London kom tillbaka ett par timmar senare såg området ut som förut, med undantag för ett askregn. Men poliserna och portvakterna och alla andra var försvunna och sex kvarter längre bort syntes en mur av rasande eld, betraktad av två soldater till häst.

London passerade Union Square där stadens nya hemlösa lagt sig på gräsmattan eller köade för mat. Ett par timmar senare brann det på tre sidor av Union Square och snart också på den fjärde sidan, när St Francis Hotel fattade eld. London mötte en man på

kryckor, som berättade att han dagen innan firat sin födelsedag och köpt fem flaskor vin och en delikat fiskrätt. Nu hade middagen brunnit upp och det enda han ägde var kryckorna. En annan man berättade att det hus där de befann sig skulle brinna upp om femton minuter. Han ägde 600 000 dollar som snart skulle försvinna, tillsammans med hans frus samling av kinesiskt porslin plus mattan de nu stod på, som kostat 1 500 dollar.

London tillbringade nästa dags morgon på en trappa tillsammans med hemlösa av kinesiskt, italienskt, afrikanskt och japanskt ursprung. Gryningsolen var bara en fjärdedel så stor som den brukar vara. Brandröken färgades rosa, blev sedan gul, och slutligen kom mörkret tillbaka.

”Bara” 3 000 människor dog. Det kan därför möjligen ses som occidentalt förmätet att överhuvudtaget nämna händelsen. Men Jack Londons fysiska och stilistiska närvaro ger ändå

ett uppenbart globalt perspektiv. Och ökar vår förståelse för vad som hänt, händer och kommer att hända när en katastrof inträffar, förorsakad av miljöförnekande fanatism eller jordskorpan rubbningar.

Det finns en annan stor journalist som skrivit om San Francisco den 17 april 1906, nämligen

Jan Olof Olsson, känd som signaturen Jolo. Han noterar den amerikanska optimismen. Omedelbart trädde gamla guldgrävare från 1849 fram (de som hade grundat staden) och kunde ge glada appeller. Tomtafärer gjordes upp, nya byggnadskontrakt skrevs redan medan branden rasade. San Francisco vägrade självfallet gå under.

Man tänker genast på pojken i Tarkovskijs *Andrej Rubljov*. Han vars hela familj dött i pesten, inklusive fadern, som kunde bygga kyrkklockor men inte lärt sonen hemligheten. Ändå skapar pojken kyrkklockor på nytt. Människan, liksom San Francisco, vägrar undergången.

OLA STENSSON

Foto Arnold Genthe / Library of Congress